

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 25.

Lördagen den 21 Juni

1873.

Litterär eganderätt och bokhandelsangelägenheter.

Det möte af bokhandlare från samtliga nordiska länder som kommer att denna sommar ega rum i Kristiania ger oss anledning att egna en stunds uppmärksamhet så väl åt lagstiftningen för litterär eganderätt som åt några andra omständigheter, hvilka stå i sammanhang med bokhandeln och följaktligen medelbart inverka på den allmänna odlingen. Öfver allt der lagar stiftas för särskilda yrkes- eller näringsgrenar vilja nu mera regeringarna gerna höra hvad sakkunniga personer hafva att säga, och vi föreställa oss att de erfarna män som snart komma att sammanträffa i Norges hufvudstad skola i sina diskussioner och beslut, må hända också i direkta petitioner till de särskilda ländernas regeringar, framställa åsikter och önskingar, hvilka icke böra blifva utan inflytande på den del af lagstiftningen som angår litteraturen.

Såsom man erinrar sig, aflät kongl. maj:t till den sist förflutna riksdagen proposition om vissa ändringar i vår nu varande tryckfrihetsförordning. Kongl. maj:t erinrar att det af konstitutionsutskottet senast för riksdagen framlagda förslaget till en ny tryckfrihetslag icke innehåller någon af de i tryckfrihetsförordningen befintliga bestämmelserna rörande den litterära eganderätten, utan att deri föreslås att de skola samtliga öfverflyttas till civilrättens område, samt att riksdagen, utan att antaga lagförslaget

i dess helhet, emellertid lemnat denna del deraf utan anmärkning. Och då kongl. maj:t finner att vissa af dessa bestämmelser lägga hinder i vägen för en tidsenlig lagstiftning till skydd för litterär egendom, har kongl. maj:t trots sig böra, såsom inledning till en med tidens fordringar mera öfverensstämmande ombildning utaf denna del af rättsväsendet, för riksdagen föreslå sådana förändringar i vissa moment af 1812 års tryckfrihetsförordning, att all fråga om eganderätten till tryckta skrifter samt författares och förläggares pligter och rättigheter skulle helt och hållet derur utgå. »En särskild anledning dertill», heter det i den nädiga propositionen, »hemtar kongl. maj:t från det förhållandet, att redan för lång tid till baka, och än ytterligare genom förordningar af år 1866, uti Norge och Danmark blifvit antagna stadganden, hvarigenom, under förutsättning af reciprocitet ifrån Sveriges sida, svenska författare och förläggare skola i dessa länder vara fredade för eftertryck, samt i viss mån för öfversättning af deras arbeten. Otvivelaktigt är, att ett sådant inom de tre länderna åt förlagsrätten gifvet ömsesidigt skydd, hvaraf författare för sina produkter kunna påräkna ökad afsättning, bör verka lifvande på den litterära verksamheten. Åstadkommandet af detta gemensamma skydd beror nu blott på deltagande från lagstiftningen i Sverige, hvaräst

inom arbetarne på det litterära området sympatier för saken ingalunda felas.» Kamrarné antogo det kongl. förslaget hvilande till vidare grundlagsenlig behandling, och kan således förändringen vara inom tre år definitivt besluten.

Antagligen kommer bokhandlaremötet att yttra sig om beskaffenheten af det gemensamma ifrågasatta skyddet, liksom om den speciella förlagsrätten inom hvardera af de särskilda staterna. Vi känna icke hvarifrån kongl. maj:t hemtat anledningen till sin nyss citerade hänsyftning på sympatier hos Sveriges litteratörer för gemensamma bestämmelser. Vi hafva visserligen tid efter annan sett sådana äsigter framställas i de tidningar som omfatta den politiska skandinavismens idéer, och vi hafva hört talas om en enskild förening, som skall intressera sig för en skärpning i lagbestämmelserna till skydd för litterär produktion i allmänhet, men vi känna icke, haru vida till regeringen ingått några uttalanden af den beskaffenhet att hon derpå kunna stödja den ofvannämnda suppositionen. Saken är tillräckligt vigtig att erhålla en noggrann pröfning, och vi anse det därför fördelaktigt, om de personer som i de särskilda länderna hafva största erfarenheten af bokhandels- och förlagsverksamhet ville åt frågan i hela dess omfång gifva en sådan utredning, att en verkliga god lagstiftning derpå kunde grundas.

Det är nemligen icke lätt att stifta lag för det slags eganderätt hvarom här är fråga. Den romerska rätten lemnar härtill ingen anvisning, och den besittning som hör till andens rike fogar sig icke så lätt under de juridiska formerna. Det är godt och väl att författarne genom lagen sättas i tillfälle att erhålla förökad afsättning för sina »produkter», och utan tvifvel skall hvad kongl. maj:t kallar »den litterära verksamheten» derigenom komma att stegras, men det beror på arten af denna verksamhet, om hon är en välgerning för det allmänna eller endast ett lefvebröd för personer som icke på annat sätt kunna förtjena sin utkomst.

Mot en lag som under alla förhållanden förbjuder eftertryck mellan de fyra nordiska länderna, hvilkas inbyggare utan svårighet förstå hvarandras språk, nemligen Sverige, Norge, Finland och Danmark, hafva vi icke det ringaste att invända, ehuru

förhållandena torde erfordra det endast mellan Finland och Sverige, hvilkas språk äro identiska; i Finland lär eftertryck i stor skala bedrifvas af svenska böcker. I Sverige läses ganska mycket norska och danska arbeten; i sjelfva verket är, efter tillförlitliga uppgifter som kommit till vår kännedom, afsättningen af vissa danska och norska författares arbeten så stor att eftertryck ganska väl skulle löna sig, i synnerhet som priset på danska och norska böcker är betydligt högre än det svenska. Detta oakadt skulle det knappast falla en svensk förläggare in att eftertrycka en norsk eller dansk mans arbete — de hafva dertill för liten företagsamhet och, vi tillägga det, för mycken heder. I våra grannländer åt vester är hederskänslan rimligtvis icke ringare, om också spekulationsförmågan större, men der möter ett gifvet hinder, ty både i Norge och Danmark läsas svenska böcker på det hela ganska litet, såsom vi med säkerhet hafva oss bekant. Anledningen säges vara den, att normännen, men i synnerhet danskarne, skola hafva mycket svårare att förstå vårt språk i skrift än vi deras, och vi hafva sett uppgifvas, att det skulle vara vår ortografi som förorsakar dem de största svårigheterna. Vi kunna knappast tro det. Sannolikare är att de mera hålla på sin nationalitet än vi, som äro mera kosmopoliter eller åtminstone mera skandinaver, och vår sympatetiska folknatur drifver oss att söka lektyr hos våra grannar, ehuru den litterära produktionen i vårt eget land visserligen icke är ringa. Vi hafva nyligen sett uppgifvet af en insändare i Svensk Bokhandelstidning, att en bokhandlare i en af våra ingalunda betydligare provinsstäder under ett enda år sålt mer än 60 exemplar af vissa bland Paludan-Müllers skrifter, och man har försäkrat oss att i de större städerna, särdeles Stockholm, Upsala, Göteborg och Lund, går afsättningen af norska och danska böcker öfver all föreställning. Vi äro långt ifrån att beklaga det: båda dessa länder hafva författare af en sådan rikedom i uppfinning, ädelhet i tänkesätt och smak i framställning, att de gerna kunna få undantränga åtskilligt utländskt romangods af rätt medelmåttig beskaffenhet. Vi hafva endast velat säga att hos oss är afsättningen af grannlitteraturernas alster redan af sig sjelf så stor, att

den knappast läser kunna uppdrivas vidare genom någon särskild lagstiftning, och osannolikt förefaller oss att några lagstadganden skola kunna framkalla ökad efterfrågan af våra litterära alster i grannländerna; finnes endast kännedom derom och smak därför, kommer nog afsättningen alla lagar förutan.

Vi komma nu till kapitlet om öfversättningarna. Det är icke lätt att säga, i hvad mån en öfversättning alltid bör anses lof gifven eller icke, och svaret på denna fråga beror till betydlig del på det begrepp man fäster vid den litterära egenderrätten. Om hvarje tanke som af en författare utskickas i tryck skulle skattas såsom en materiel vara, af hvilken han ensam är tillverkare, och som han följaktligen ensam skall ega att afyttra, så borde visserligen rättigheten att öfverföra hans arbeten på främmande språk i hvarje fall bero på hans särskilda begifvande. Men en sådan åsigt af den andliga produktionen kunna vi för ingen del dela, och det skulle ingalunda vara till mensklighetens nytta, om den gjorde sig allmänt gällande. Ty för samhället är det viktigare att bildning och ädla idéer spridas till så många som möjligt, än att en viss klass monopoliserar dem och på dem samlar rikedom. En öfversättning är dess utom icke ett uteslutande kopieringsarbete, utan ett i många fall nästan lika sjelfständigt arbete som originalet. Det skulle i sanning vara mer än löjligt, om den svenske öfversättaren af Don Juan skulle hafva nödgats att af lord Byron's rättsinnehafvare för penningar lösa sig till rättigheten att utföra detta mästerverk. Man torde också kunna anse för gifvet att afsättningen af originalen i de flesta fall befrämjas genom goda öfversättningar, som inledt en preliminär bekantskap med de samma. Det fins andra öfversättningar, som äro så lätta att verkställa att det snart sagdt kan ske af hvem som helst, och vi medgifva gerna att svenska förläggare för några decennier sedan dragit en antagligen ganska stor vinst utaf öfversättningar från danska författare sådana som Ingemann och andra. Men det är mer än sannolikt att om icke en föregående generation fått i svenska läsebibliotek göra bekantskap med dessa intagande berättelser, skulle den nu lefvande generationen icke köpa hundra- och tusental

af andra danska författares arbeten i original. Rent af nödvändiga blifva öfversättningar, när det är fråga om läroböcker, folkskrifter, andaktsböcker och sådana arbeten som äro afsedda att spridas till massan af folket. Att teoretiskt afgöra, under hvilka omständigheter en öfversättning från danska eller norska till svenska, eller omvänt, skall anses berättigad, läser vara i det närmaste omöjligt, och det torde icke heller vara särdeles viktigt att afgöra det legalt, ty saken reder sig i tillämpningen ganska lätt. Sådana arbeten som egentligen äro beräknade på de bildade klasserna läsas vanligen i original, och vi känna danska arbeten, t. ex. *Klee's »Europa siden 1815»*, som i lång tid varit examensböcker vid våra universitet. För den stora massan af folket måste det vara olämpligt att läsa skrifter på en annan munart än deras egen; deras litterära bildning är för svag att motstå inflytandet af ett beslägtadt språk, och vi undanbedja oss en sådan skandinavism, hvilken endast skulle grumla deras sinne för det egna språkets renhet.

Vi komma nu till den frågan, huru vid verkställandet af öfversättningar skall stå öppet för en hvar eller vara beroende af författarnes särskilda tillåtelse. Friheten är i detta afseende äldre än tvånget, och 9 mom. 1:sta § af vår tryckfrihetsförordning känner icke till något förbud mot öfversättningars verkställande af hvem och i hvilket antal som helst, och så länge denna grundlag gäller, kan följaktligen intet af tal som inskränker öfversättningsrätten ingås med någon främmande makt. Sådana internationella öfverenskommelser mellan främmande stater hafva eljest under senare tider blifvit ganska vanliga, och utan tvifvel ledt till pekuniär fördel för originalförfattarne, men säkert icke varit till fromma för litteraturen. Det är endast i ganska få fall en utländsk författare med full sakkännedom kan välja den bäst kompetenta person att utföra en öfversättning af sitt arbete på ett främmande språk. Mellan framstående vetenskapsidkare eller litteratörer går det för sig: de känna hvarandra ofta personligt, eller i annat fall litterärt, men det är endast undantagsvis detta arbete utföres af sådana personer, och huru skall en författare kunna veta hvilken som är bäst kvalificerad att öfversätta hans arbete, om ingen täflan

egt rum, som kunnat derom upplysa honom? Professor Erslev, den förste danska skriftställare, så vidt vi känna, hvilken försökt att utom lagstiftningen betrygga sig skydd mot översättningar i Sverige af sina geografiska läroböcker, har i detta afseende varit i tillfälle att göra en föga uppmuntrande erfarenhet. Vi känna icke i detalj den invecklade lagstiftning som på den allra senaste tiden i andra länder uppstått till den litterära eganderättens skydd mot oauktoriserade översättningar, men i allmänhet är den bunden vid en mängd förutsättningar, inskränkt till en bestämd kort tid, och i alla händelser beroende deraf att det utländska originalverket behöriigen registreras hos vederbörande inhemsk myndighet. Vi förmoda att det, hvad Sverige vidkommer, blefve kommerskollegium, som finge sig uppdraget att hafva öfverinseendet öfver denna nya patenträtt. Skall nu verkligen en lagstiftning komma till stånd mot översättningar, så önska vi att den måtte blifva frisinnad, och icke inskränkt endast till Danmark eller Norge. Det är sant att få svenska böcker hittills blifvit översatta på franska och engelska språken, på tyska deremot så många flere, och det vore både oklokt och orättvist att förneka en svensk historie- eller romanförfattare den vinst han kunde draga af upplåtandet utaf översättningsrätten till sina arbeten, i fall en sådan rätt skall förbehållas honom i förhållande till länder der hans skrifter lika gerna kunna läsas i original. I alla händelser är det angeläget att skyddet inskränkes inom trånga gränser, så att t. ex., om icke inom ett år efter originalverkets utgifvande en erkänt duglig och tillfredsställande översättning är utkommen, det då må stå hvar och en fritt att företaga den, utan att derigenom drabbas af några ersättningsanspråk.

En helt annan sak är den naturliga grannlagenhet som föreskrifver att, så vidt möjligt är, ingen inlåter sig på en översättning utan att försäkra sig om författarens bifall till hans förbehållande. Detta kan i de allra flesta fall anses ligga i översättarens eller hans förläggares eget intresse. Sällan utgår ett arbete ur sin författares hand så fulländadt, att icke denne gerna skulle dervid göra några förändringar eller tillägg. Ställer sig nu den som vill översätta hans arbete på ett främmande språk

i personlig förbindelse med honom, beredes honom sjelf tillfredsställelsen att göra sitt arbete så värdefullt som möjligt, på samma gång som översättningen får ett stegradt värde, derigenom att författaren osynligt medverkat till dess fullbordande. Det skall i de flesta fall anses såsom den bästa rekommendation för ett sådant arbete, om översättaren kan på titelbladet tillkännagifva, att det blifvit utfördt med författarens begifvande och under hans medverkan.

Vi hafva redan ofvanföre uttalat vår åsigt, att hvad som kallas den litterära eganderätten icke bör inskränkas inom allt för snäva gränser. Den verkliga litterära förtjensten erhåller nog ändå äfven sin ekonomiska belöning, och för den ofta med utmärkt födgeni begäfvade andliga medeltäntan är det alldeles onödigt att tillskapa några undantagsförmåner. Vi hafva icke hört någon påstå att det ofvan citerade momentet i tryckfrihetsförordningen är förtryckande för litteratören eller hans rättsinnehafvare: förlagsrätten tillhör honom oinskränkt under hans lifstid och tjugo år efter hans död, samt derefter så länge hans arfvingar minst hvart tjugonde år förnya utgifvandet af hans arbeten. Dessa bestämmelser äro tillfyllestgörande; det är möjligt att en Geijer, en Atterbom eller en Fredrika Bremer kunnat under en annan lagstiftning samla ett något större mått af jordiska egodelar, eller åt sina efterlevande lemna något mera af dessa förmoner, men folket hade icke derigenom blifvit andligt rikare, och svårigen skall det låta sig påstås, att de genom lagen blifvit hindrade från en lifligare litterär produktion än de eljest skulle hafva kunnat åstadkomma.

Det är sant att invändningar varit framställda mot den lätthet hvarmed slutet af samma paragraf tillåter partiella eftertryck, och mot frånvaron af sådana bestämmelser som skulle kunna hindra offentliggörandet af anteckningar efter muntliga föredrag. Genom den tillåtelse dagbladen ega att eftertrycka uppsatser ur andra dagblad har visserligen någon gång förlagsrätten i strängaste mening blifvit kränkt, i synnerhet som vilkoret för dess åtnjutande icke alltid uppfylles, nemligen att angifva den källa från hvilken uppsatsen blifvit hemtad. Det senare beror emellertid på naturligt godt vett och rättsinne, och ehuru det ännu någon gång förekommer att en tidning

som har anspråk på att gälla för anständig och rättskaffens icke allenast utan att namngifva källan lånar från andra håll en eller annan sida, som den kan finna ega något värde, utan äfven utan betänkande tillåter sig sjelf citeras såsom ursprung till det annanstädes ifrån tillegnade, så fordrar dock rättvisan det erkännandet, att anonyma lån nu mera höra till sällsyntheterna, och det odrägliga käxet om stulna notiser, som förr hörde till ordningen för dagen i våra tidningar, är nu mera lyckligtvis nästan alldeles försvunnet. Men det finnes ett annat slags eftertryck, som mycket praktiseras, och som väl strängt taget är emot lagens mening, nemligen upptagandet i samlingar, krestomatier eller läseböcker af kortare uppsatser eller utdrag ur större skrifter, utan att författarnes bifall dertill blifvit inhemtadt. Man har uppgifvit att kongl. ecklesiastikdepartementet, i dess för några år sedan utgifna och i flere betydliga upplagor spridda läsebok för folkskolan, skulle hafva gjort sig skyldigt till ett så beskaffadt öfvergrepp mot eganderätten, och praktiska jurister skola hafva försäkrat, att det icke vore något tvifvel om utgången, i fall någon af de förörrättade ville upptaga saken till beifrande. Vi skulle mycket beklaga, om statsmakterna funne skäl att införa ytterligare skärpningar i förlagsrätten. Om det gifves något område der litet kommunism kunde vara berättigad, så är det visserligen på det intellektuella området, och när skalden i fabeln klagade för Jupiter, att han vid jordens fördelning alldeles förglömt denne sin käre son, fick han af sin älskade fader det fullt rättvisa svaret, att han ju icke behöfde någon af dessa timliga herligheter, efter som han när som helst kunde begagna gästfrihet i gudafadrens himmel. Juridiskt taget lärer det icke hafva sig så lätt att sätta egarestämpel på hvad som tänkes och diktas, ty det mesta deraf är af den beskaffenhet att ingen enskild människohjerna fått patent på att utpekulera eller frambringa det. I praktiskt afseende deremot synes det oss säkert, att en skärpning i förlagsrätten skulle blifva bestämdt ofördelaktig för sjelfva de personer hvilkas intresse man ville tillgodose. Det har blifvit oss sagdt af fullt sakkunniga personer, att de samlingar som hittills utkommit i vårt land af strödda dikter eller uppsatser

af olika författare endast haft till följd att stegra efterfrågan af samma författares originalarbeten, men alldeles icke minskat den. Detta är också helt naturligt. Liksom smaken för maten, efter det gamla franska ordspråket, kommer sedan man börjat äta, så väckes äfven begäret att göra närmare bekantskap med en författare först sedan man gjort en flyktig bekantskap med någon del af hans snilles alster. Det har blifvit berättadt, att Tegnér en gång af sina vänner uppmanades att lagföra någon som eftertryckt hela hans Axel, men skalden vägrade enständigt, och han visste nog hvad han gjorde. Eftertryckaren hade, utan hans tillåtelse, det är sant, men helt och hållet i hans intresse, lagt skönhheterna i hans dikt inför ögonen på en mängd personer som eljest icke skulle hafva sett dem, och det skulle vara högst märkvärdigt, om icke derigenom befordrades afställningen af hans öfriga arbeten. Det enda fall då ett sådant eftertryck af spridda stycken skulle bringa dess författare bestämda ekonomiska förluster, vore det, om snilleproffen skulle befinnas underhaltiga, ty i sådant fall skulle en läsare naturligtvis blifva afskräckt att köpa något mer af samma författare. Men det är ju icke för att uppmuntra dåliga skriftställare och spekulerande bokmakare, som man stiftar lagar för den litterära eganderätten.

Att, såsom somliga yrka, genom lag förbjuda offentliggörandet af stenografiskt uppsatta redogörelser för offentliga föredrag, efter som deruti skulle ligga ett ingrepp i talarens rätt att disponera öfver sin andliga egendom, anse vi hvarken vara till nytta för allmänheten eller för den som skulle innehafva en så kallad eganderätt till de framställda idéerna. Det gifves utan tvifvel tillfällen då ett sådant referat kunde anses vara en otillbörlighet, om också icke en direkt lagöfverträdelse. Utmärkta litteratörer hafva stundom genom föreläsningar skapat sig en förmögenhet; så berättar Thackeray att han genom sina berömda föredrag öfver de fyra konungarne Georg af England, hvilka han upprepade på en mängd orter både i England och Amerika, hade för sina döttrar grundlagt en sjelfständig ställning, och Charles Dickens gjorde sig af likartade föredrag högst betydliga inkomster. Det skulle utan tvifvel hafva varit högst ogranlaga och opassande,

om någon tidningsredaktion företagit sig att ordagrant återgifva dessa föredrag, i fall det varit möjligt, men lyckligtvis fans det en del af denna andliga egendom som icke kunde röfvas ifrån föreläsarne, nemligen rösten, mimiken och den talandes hela personlighet, hvilka här voro hufvudsaken, ty båda dessa berömde män föreläste kanske lika ofta sina egna förut tryckta arbeten som de föredrogo något för allmänheten obekant. Den naturliga takten hos tidningsutgifvaren måste afgöra när han anser sig berättigad att återgifva sådana framställningar eller icke. Hvad som offentligen talas är utan tvifvel allmänhetens egendom, och den som köpt sig tillträde till ett offentligt föredrag har derigenom erhållit ett slags eganderätt till allt hvad der yttras, men det faller väl ingen uppfostrad och vältänkande människa in att vända sig personligt denna eganderätt till ekonomisk nytta.

Det har blifvit på allvar ifrågasatt, att liksom patenträtten borde afskaffas och allmännyttiga uppfinningar af staten inlösas till fördel för hela samhället, så borde äfven utmärkta författare och konstnärer af sina regeringar erhålla så rika understöd, att eganderätten till deras arbeten kunde oinskränkt öfverlätas åt allmänheten och utöfvandet af denna rättighet göras beroende af den enskilda företagsamheten. Man har ansett att bildning och sedlighet skulle vinna, om all ekonomisk spekulation på litterära och artistiska framställningar upphörde, och att det vore godt om den eggelse som det enskilda vinstbegäret utöfvar på skriftställare och konstnärer, liksom det ekonomiska behovet, genom hvilka båda motiv stundom kan framvingas en produktion, om ej rent af skadlig, åtminstone af ringa värde, kunde helt och hållet undanrödjas. Men ett sådant statens förmynderskap öfver den litterära och konstnärliga verksamheten är praktiskt utförbart, och det skulle säkert icke verka till fromma för bildningens högsta intressen, emedan ett sådant mecenatskap, för att vara välgörande, också måste vara rättvist, och ingen skulle kunna utöfva det utan att sjelf stå på snillets högsta höjder samt derjemte vara upphöjd öfver alla mänskliga ofullkomligheter, afund, partiskhet, sjelfkärlek eller egennytta. Det är bäst så som det är. Till en viss grad är hvarje

andlig verksamhet också ett yrke, och arbetaren är sin lön värd, men trångsinne och småaktiga bestämmelser verka endast till skada, både för arbetaren och arbetet.

Vi vilja icke dermed hafva sagt att det icke erfordras speciella bestämmelser för förlagsrätten och hvad som dermed står i sammanhang, och jemföra vi de utländska lagarne i detta ämne med de motsvarande bestämmelserna i vår tryckfrihetsförordning, förekomma de senare ganska knapphändig. Sålunda fattas alla föreskrifter för den händelse att en författare, som sålt förlagsrätten till sitt arbete, skulle vilja göra väsentliga rättelser eller tillägg till det samma, en händelse som är förutsedd i den tyska lagstiftningen, och för hvilken finnas noggranna specifikationer. Icke heller säges det, hvilken som skall bära förlusten i händelse ett till förläggaren öfverlätet manuskript skulle genom olyckshändelse blifva tillintetgjordt innan det blifvit publicerad. Många sådana saker, på hvilka vi här icke skola inlåta oss, kunna vara att uppmärksamma, när det en gång blir fråga om att genom civillag reglera förlagsrätten och bokhandeln. Hvad särskildt den senare angår, finnes det ingen föreskrift för tryckta skrifers kolportering, ehuru denna form af bokspridning på senare tider blifvit mer och mer använd, både till nytta och skada för upplysning och sedlighet. Den svenska bokhandeln utöfvas i allmänhet på ett insigtsfullt och tillfredsställande sätt, men det ligger så stora intressen i dess händer att den icke får stanna i sin utveckling, och säkert känna de erfarne män hvilka snart mötas till gemensamma öfverläggningar bäst sjelfva huru mycket som ännu återstår för att göra deras yrke så nyttigt och inflytelserikt som det utan tvifvel både kan och bör blifva. Det är en erfarenhet, hvilken i synnerhet fallit intelligent främlingar bjert i ögonen, att den förmögna medelklassen i Sverige, som egentligen skulle vara afnämre af bokhandelns alster, köper långt mindre böcker än motsvarande klasser i andra länder. En spirituel engelsman, som för några få år sedan besökte flere af våra provinser och gjorde talrika bekantskaper bland ståndspersonsklasserna, anmärker med förvåning, att han i de rikaste och praktfullast inrättade hus på landet sällan såg till dessa prydliga och väl valda boksamlingar, som

i hans fädernesland äro icke blott en lyx utan en oundgänglig förnödenhet i hvarje bildadt och välordnad hem. Det hör der till god ton — och deri ligger något så verkligt godt, att det vore högligen önskligt, att seden kunde blifva allmän äfven i vårt land — att den som har råd hvarje år köper goda böcker för ett visst belopp, om också icke för att sjelf läsa dem, åtminstone för att möjliggöra utgifvandet af värdefulla skrifter. En intelligent och samvetsgrann bokhandlare kan verksamt bi-

draga att hos allmänheten väcka och underhålla behovet af en god läsning, om också icke hans inflytande är så stort som det skulle vara, i fall hans yrke icke vore inskränkt till en simpel kommissionsaffär. Att upparbeta den svenska bokhandeln till en sjelfständig merkantil handtering, och att utvidga dess förbindelser med grannländerna, hvori som vi tro mycket återstår att önska, vore ett vackert mål för det blifvande bokhandlaremötets bemödanden.

Ett tal af Laboulaye.

Kort efter fredslutet mellan Frankrike och Tyskland stiftades af några för de arbetande klassernas välfärd varmt intresserade personer i Paris en förening, som kallades *La Société du Travail* eller sällskapet för arbetet, i ändamål att bilda en förmedling mellan de klasser som stått fiendligt midt emot hvarandra, och visa arbetaren att hans verkliga intressen icke stå i någon motsats mot arbetsgifvarens. Föreningen fördelade sig i sektioner, efter arrondissementen i den franska hufvudstaden, och några af stiftarne tjänstgjorde vid hvarje afdelning. I elfte arrondissementets mairie talade vid sista årshögtiden två af Seine-departementets mest framstående representanter i nationalförsamlingen, *Laboulaye* och *Pressensé*; den förre afhandlade den politiska och sociala sidan af sällskapets sträfvanden, den senare mera speciellt den religiösa och moraliska. *Laboulaye* talade såsom alltid qvickt, träffande och spirituellt; en fransk tidskrift har återgifvit hans ord, och vi hoppas att det lilla talet skall befinnas värdt äfven våra läsares uppmärksamhet och intresse. Det lyder sålunda:

Mine herrar och damer!

Vi hålla i dag det andra sammanträdet med sällskapet för arbetet, hvilket, som ni vet, har till föremål att skaffa platser åt personer som söka arbete och att, så vidt sådant är möjligt, försäkra arbetsgifvarne om att de skola erhålla goda arbetare: det är arbetets börs eller marknadstorg, dit hvar och en förer sin skicklighet och sitt redbara väsende. Två års tillvaro äro icke nog för att betrygga en inrättnings varaktighet; det finnes förträffliga inrättningar

som behöft mycket längre tid för att slå rot i sederna, men två år äro nog för att visa om tanken är god, om den är duglig för tillämpningen och kan gifva goda resultat.

Men detta sällskap har redan gjort godt. Det har gjort mycket och kan göra ännu mer. Sådana föreningars framgång är beroende af de personer som för den intressera sig. Ju bättre dessa föreningar äro kända och ju mera de utbreda sig, dess flere klienter komma till dem och bidraga till deras nytta, dess mer tillväxer deras verksamhet. Hvar och en vill tjena dem. Vi måste därför göra oss bekanta och låta allmänheten veta, hvad man inom denna krets uträttat. Och det kan ske på flere sätt. Men det är ett som kostar oändligen litet, och som jag rekommenderar åt dem hvilka kommit hit till i afton för att höra oss. Sägen till edra vänner hvad I erfarit, och efter som jag ser bland eder ett antal damer, och jag framför allt litat på damerna när det är fråga om att göra propaganda (skratt), så tillåter jag mig att rekommendera sällskapet för arbetet i deras benägna åtanke. Ni vet att när damerna intressera sig för en sak, så lyckas den alltid. Orsaken dertill är mycket enkel: vi veta alla att vår hustru icke gör något annat än hvad vi sjelfva vilja, men vi veta också alla att grannens hustru aldrig låter honom göra något annat än hvad hon sjelf vill (skratt).

Inrättningen af detta sällskap för arbetet är efter min tanke ett tecken och ett bevis på det inre arbete som eger rum i den allmänna meningen.

Vi lefva under republik, och jag tror att denna republik är mycket varaktigare än de personer som dagligen sjunga hennes griftqvåde. Jag hoppas att hon skall öfverleva dem. Men republiken har endast någon lifskraft och något värde, så vida hon icke är en uteslutande triumf för ett särskildt parti, hvilket det än må vara. Hon måste vara demokratiens triumf, och för att med ett enda ord tillkännagifva hvad demokrati är, skall jag säga att hon är samhället som arbetar. Det är detta samhälle som begynner att känna sina krafter och som småningom organiserar sig, till stor tillfredsställelse för alla vänner af jemlikhet, alla dem som vilja inom det möjligas gräns betrygga det största möjliga välbefinnande för alla dem som arbeta. Vi måste efter hand öfvergifva denna isolering, uti hvilken lagarne allt för länge hållit oss. Menniskorna måste närma sig hvarandra, i synnerhet de människor som arbeta, d. v. s. de som gifva och taga arbete; det är nödvändigt att de efter hand få en kännning af hvarandra, att de lära sig, icke att hata hvarandra, hvilket icke frambringa något, men att älska hvarandra, hvilket alltid är produktift, och man lär sig det genom att göra hvarandra ömsesidiga tjänster. Det är detta som sällskapet för arbetet försöker att åstadkomma. Och jag tror att det är ett frö till många likartade föreningar, eller föreningar med likartadt eller något olika ändamål, hvilka dock alla sysselsätta sig med denna stora frågas lösning, som icke står att finna uti något system utan i lefvande människors ansträngningar, hvilka stå enstaka i början men sedermera sluta sig till sammans, nemligen att gifva åt arbetet den bästa möjliga organisation, d. v. s. ställa så till, att den hederliga människan lätt kan finna arbete och att hon, då detta arbete är funnet, kan deraf lefva hederligt och så väl som möjligt. Detta är för ögonblicket det stora problemet. Vårt moderna samhälle är ett samhälle som arbetar, i hvilket arbetet är statens främsta intresse.

Allt har blifvit mycket förändradt inom ett århundrade, och, om I viljen med mig göra en liten resa till baka öfver de nittio sju sist förflutna åren, skall jag berätta eder hvad som tilldrog sig år 1776 inför parlamentet i Paris; I skolen se huru orätt det är att ständigt prisa det förflutna, som det är så lätt att ställa i en vacker dager

mot det närvarande, af det mycket enkla skälet att man känner det närvarandes elände, under det att det förflutnas lidanden endast äro en dröm.

År 1776 hade Paris-parlamentet fått befallning att inregistra Turgot's förordning, hvarigenom afskaffades den allmänna dagsverksskyldigheten, *la corvée*, d. v. s. hvarigenom förklarades för mindre rättvist att landsvägarne underhöllos af bönderna ensamme, ehuru alla människor begagnade dem, och att det var billigare att de underhöllos på allmän bekostnad medelst små tillskott af hela samhället. Parlamenten uppreste sig emot denna nya lära, hvilken den tiden syntes i grunden revolutionär. En embetsman, hvilken emellertid var en hederlig man, ehuru förblindad af fördomar, generaladvokaten Séglie, höjde sin röst mot detta ursinniga anspråk, hvilket, som han sade, syftade på att öfverändakasta konungamakten — han sade icke, på att öfverända kasta samhället. Presterskapet, tillade han, är ämnadt för att bedja, adeln för att tjena konungen med sitt svärd, men männen af tredje ståndet äro skapade för att arbeta och för att bereda utkomst åt de båda andra stånden (skratt). Detta var den konservativa läran, hvilket bevisar för oss att de konservative understundom konservera mer än ett missbruk. Att konservera eller bevara är en mycket god sak, men att bevara det som är ondt synes mig aldeles icke något vara förtjenstfullt; att bevara det som är dödt synes mig ännu mindre förtjenstfullt, ty om så vore, borde väl de hafva varit världens största konservative som konserverade de egyptiska mumierna.

Längre var man icke kommen 1776, och förordningen blef icke inregistrerad, d. v. s. den erhöi icke gällande kraft. Det behöfdes den stora revolutionen för att skaffa ingång i sinnena för denna så enkla idé att vi äro alla lika inför lagen, såsom någon engelsk statsman, jag kommer icke i hog hvem, yttrade: gören lagen såsom I behagen, och I skolen ändå alltid finna jemlikhet i två saker, jemlikhet inför döden och jemlikhet inför uppbördsmannen af skatterna (skratt).

Sedan en gång denna tanke ingått i våra seder och arbetet utsträckt sig till alla klasser, på samma gång som antalet egendomsägare blifvit mångdubladt, derigenom att revolutionsregeringarna läto försälja kronans

och presterskapets egendomar, hafva vi småningom kommit till det samhällstillstånd under hvilket vi nu befinna oss. Nu för tiden finnes det inga andra menniskor än arbetare. Utan tvifvel gifves det menniskor som vid födelsen finna en samlad förmögenhet i sin vagga, och som lefva af denna förmögenhet, d. v. s. af sina föräldrars samlade arbete, men vi hafva nu för tiden icke mera några privilegierade klasser, som påstå sig hafva rätt att låta de andra arbeta för sin räkning och till sin nytta. Och icke allenast detta: låtom oss se till hvarmed våra kamrar sysselsätta sig. Med handelsangelägenheter, med tullar och pålagor. De sysselsätta sig oupphörligt med arbetet, tänka i hvarje ögonblick på hvad som har sammanhang med arbetet, och ingen får förundra sig öfver att se hela detta maskineri af styrelse, domare och polis; allt detta finnes till för att arbetaren må kunna i trygghet återvända till sitt hem, lefva i fred i sitt hus och i lugn njuta frukten af sitt arbete. Arbetet är sålunda nu för tiden sjelfva lifvet i samhället, men detta arbete pålägger oss pligter, derföre att det nu mera är allas vårt värf, allas vår rätt. Och nu då arbetaren är en medborgare, valberättigad och valbar, och kan liksom Lincoln i Amerika blifva republikens president, följer deraf att han bör arbeta, att han framför allt bör undvika allt hvad som hindrar honom från att arbeta, allt hvad som sätter sig emot hans utveckling och förädling. Han är icke mera en oansvarig menniska, såsom i sista århundradet t. ex. för hundra tjugo år till baka, då mästaren kunde låta piska sin arbetare. Nu är arbetaren inför lagen arbetsgifvarens jemlike: han gifver sitt arbete och mottager sin arbetslön: det är ingen öfver- eller underlägsenhet på någondera sidan.

Nå väl, tillåten mig nu att tala till eder fullkomligt öppenhjertigt; det är mitt sätt att visa menniskor att jag älskar dem. Gör arbetaren alltid allt hvad han kan, för att hos sig respektera den nyttiga samhällsmedlemmen? Jag tror att arbetaren har flere fiender, och dessa fiender finnas hos honom sjelf.

Den första fienden till arbetet är smak för utgifter. Man skall svara mig, hvad smaken för utgifter? men det är ju många arbetare som knappast förtjena så mycket att de kunna lifuära sig. Jag svarar: min

anmärkning gäller icke alla, men jag har lefvat mycket i verkstäderna, och min erfarenhet säger att jag icke har bedragit mig. Jag har sett att det fins ett helgon hvars namn icke står i almanackan, men som hvilket icke dess mindre dyrkas på ett högst egendomligt sätt, och det är den heliga Frimåndag. Under den tid jag var affärsman stod jag i spetsen för ett stilgjuteri; jag hade förträffliga arbetare, hvilka nästan alle sammans voro infödda belgier, så att jag här kan moralisera så mycket jag behagar utan att såra en enda fransman. De voro utomordentligt skickliga och förtjente med lätthet nio till tio francs om dagen, om de ville nemligen, ty de arbetade på beting. Om måndagarne såg man dem aldrig, icke heller om tisdagen; om onsdagen tändes två ugnar af tio, men man tyckte sig hafva gjort nog när ugnarne voro tända, och aftonen slöts vanligtvis på ett utskänkningsställe. Torsdagen, fredagen och lördagen arbetades med fart, och ofta bad man mig att få fortsätta om söndagen för att ersätta den förspilda tiden. Med ett ord, man använde nästan lika stor del af veckan på dryckenskap som på arbete, och hvad blef följden? En mycket beklaglig. Jag har sett ståtliga, starka och friska unge män efter några år afmagra och eländiga som skuggor; de rusgifvande dryckerna förstörde deras matsmältning, magsyra och andra underlifssjukdomar utsögo deras krafter, och om ett eller annat år voro de dödens barn. Våra dagars vetenskap har visat att alkohol och absint äro våldsamma gift, som undergräfvat icke blott kroppens utan äfven själens och förståndets kraft. I forna tider druckos mycket af dessa lätta vin, som göra sinnet lustigt utan att medföra några synnerliga olägenheter, men våra dagars starka spritdrycker äro ett gift, och man vet icke hvar man stannar när man en gång beträdd dryckenskapens sorgliga bana. Jag erinrar mig i detta ögonblick en gammal medeltids saga, som på ett målande sätt skildrar dryckenskapens olägenheter. En munk fick en dag det infallet att förskrifva sig åt djefvulen. Jag vet icke hvad det var som han åsyftade att erhålla, men i medeltiden när man ville utverka någon ting af djefvulen, hörde det till affärspraxis att man alltid skulle betala med sin egen person och den onde hade

alltid den dumheten att gifva fördelaktiga vilkor åt människor som redan tillhörde honom. Djefvulen sade till munken: »du vill gifva dig åt mig, godt, men du måste göra något för mig; du ser denna qvinnu, röfva bort henne eller döda hennes man.» — »Kommer aldrig i fråga,» svarade munken; »tänk icke att jag skall göra något dylikt.» — »Nå ja, du kan slippa; du kan i stället dricka ur detta vinkrus.» — »Är det ingen ting värre, så kan det väl gå för sig», svarade munken. Han satte kruset till munnen och tömde det. Medan han drack, började hans ögon att gnistra: qvinnans skönhet slog honom i ögonen. Han trädde några steg närmare henne, mannen såg af sigten och kom emellan. Han dödade mannen och bortförde hustrun. Man ser att djefvulen visste hvad han gjorde; han hade sagt åt munken att välja mellan tre brott: på samma gång som han förmådde honom att dricka vinet, förmådde han honom att begå alla tre.

En annan brist hos arbetaren är den att han icke af sig sjelf mera sysselsätter sig med att utveckla sina själsförmögenheter och att fortsätta sin uppfostran; han synes tro att han har nog med den lilla kunskapen han kan inhemta under samtalen med sina kamrater på verkstäderna och hvad han kan uppsnappa af en eller annan tidning eller tidskrift. Men detta är föga af hvad han behöfver veta, och jag tror att den första pligten, det främsta intresset för en arbetare, som vill vara en fri man och förbättra sin ställning, är att söka utvidga sina kunskaper, och att göra det på fullt allvar. Men, säger man, arbetaren har ingen tid. Så framt man kan läsa i bok, har man alltid tid, så vidt man förstår den saken. Jag påminner mig i detta afseende en anekdot. Kansleren d'Aguesseau, en af den tidens stormän i Frankrike, hade en hustru som egde alla möjliga dygder utom den att passa på tiden: fru kanslerinnan kom aldrig ned till middagen förr än en half timme sedan man hade underrättat henne att bordet var serveradt. D'Aguesseau var en vis man; i stället för att blifva ond på sin hustru lät han inbära i matsalen en pulpet med papper och pennor, och hvarje dag när måltiden var serverad, satte han sig ned och skref kristliga betraktelser, medan han väntade på sin hustru. Sålunda åstadkom han en tjock bok,

som finnes till ännu i dag, och jag har sjelf läst den, ehuru det var så länge sedan att jag icke mins om deri fins någon betraktelse öfver tålmodet. Den lärde mannen hade funnit en utväg att göra dessa spilda minuter till ett medel för sin egen och andras bildning.

Jag skall anföra ännu ett nyare och ryktbarare exempel, det af en ännu lefvande man, hvilken vi hafva haft tillfälle att se vid fredskongressen och som heter Elihu Burritt. Han var smedslärling och 25 år gammal, då han fick det infallet att skaffa sig kunskaper och lära latin. Under det att han tände eld i härden satt han och läste latinska grammatikan. När han hade lärt sig så mycket latin att han kunde förstå en latinsk författare, fick han begär att lära sig grekiska, och han gjorde det på de minuter han hvilade ifrån stället. När han kunde grekiska ville han i sin egenkap af protestant också lära sig hebreiska, och så skedde det. Att kunna tre främmande språk är redan mycket för en smed, men bekantskapen med hebreiskan ingaf honom lust att studera de andra österländska språken, och han tänkte att, efter som han icke hade någon förmögenhet, var det bästa han kunde göra att taga matrostjenst på något skepp som gjorde resor på orienten. Då han var i begrepp att gå om bord, träffade han en af sina vänner och meddelade honom sin afsigt att fara och lära sig arabiska, persiska, turkiska o. s. v. på ort och ställe. Denne invände att han icke behöfde göra en så lång resa för ändamålet. Cambridge universitet fans ju icke långt från Boston, och han kunde der få lära sig alla dessa språk. När Elihu Burritt sedermera inträdde i kongressen, kunde han tjugosex språk, och han kom till Paris för att lösa det svåra problemet att stifta fred mellan alla världens folk, hvilket kanske är litet värre än att lära sig tjugosex språk.

Detta är de två råd som jag vill gifva arbetaren. Det första är stränghet mot sig sjelf, och dertill känner jag blott ett medel — I skolen ännu en gång säga att jag vill visa en artighet mot damerna — och det är att gifva sig så tidigt man kan. Franklin har för länge sedan sagt att det kostar mycket mindre att underhålla ett barn än att underhålla en last, och i allmänhet när man icke gifter sig i sina bästa år.

underhåller man icke sällan en last, någon gång två, och till och med tre. Men de män som gifta sig tidigt finna ett hem, och jag betraktar hemmet såsom en stor källa till sedlighet för männen. Man förtalar egendomen men man älskar den, och ju mindre det är som man eger, dess mera afundsjuk är man derom såsom egendoms-herre. Den som med långa veckor af arbete förvärfvat det anspråkslösa husgeråd med hvilket han omgifvit sig, honom till-låter jag att säga att han börjar blifva konservativ i ordets bästa mening. Kommer dertill ett hushåll, och barn som han vill uppfostra, så har man en man som för-tröstar på sig sjelf, som är stolt öfver sig sjelf, och han har rätt.

Men när man är belåten med sig sjelf, är man redan på halfva vägen till belåten-het med andra; är man deremot missnöjd med sig sjelf, så är man missbelåten äfven med andra. Huru många människor hafva ej ett ondt öga till samhället för hvad som är deras eget fel och icke samhällets! Detta bevisar en lång erfarenhet. Den man som har en familj, den är en medborgare, och jag fattar ganska väl att man uti flere stater tänkt på att gifva särskilda rättig-heter åt de gifta, att t. ex. romarne neka-de flere rättigheter åt dem som förblefvo ogifte, och att man i den franska lagstift-ningen af år III, då man hade den idén att inrätta två kamrar, de äldstes kammare och de femhundredes råd, gjorde till vilkor för inträdet i de äldres kammare att hafva fyllt fyratio år och vara gift eller enkling med barn; de ogifte förklarades sålunda oduglige att vara senatorer. Så tänkte man i slutet af förra århundradet, och jag tror att man icke hade så orätt. Vår tids människor äro allt för fallna att missakta familjen, och man träffar icke mer så ofta som fordom uti verkstäderna dessa gamla arbetare, som tillbragt sitt lif i ett och samma hus, aktade och ansedde af alla, som sträfvade efter att bereda sina barn en bättre ställning än deras egen. Det är familjesinnet som utgör ett lands styrka; hvad de gamle förhårdade enstöringarne beträffar, hyser jag samma tanke som da-merna: jag har för dem endast medelmät-tig aktning.

Detta är icke allt. Jag säger att man med måttlighet, försakelse och sjelfaktning kan bereda sig en vacker ställning äfven

inom de anspråkslösaste lefnadsvilkor, om man dermed förenar denna stränga hus-hållning hvarom vi kanske i Frankrike icke hafva någon rätt aning, men som finnes i Amerika och öfver allt der man vill komma framåt, som nekar sig icke allenast det öfverflödiga utan nästan det nödvän-diga, ända till den dag då man finner sig i besittning af ett litet kapital. Den som har skulder är en slaf: han tillhör sina fordringsegare och icke sig sjelf, men med den som har något hvilket han kan kalla sitt eget är förhållandet helt annat. Jag är af samma tanke som den protestantiske presten, hvilken icke fick ut sina rättig-heter af sina sockenbor, och som en dag då han skulle gå på predikstolen länte ett silfvermynt af en som satt honom när-mast. Han höll derefter en mycket vac-ker predikan och sade sedan till den för-vårade långifvaren: »Ser ni, jag kan icke tala ordentligt, om jag icke har penningar i fickan.» Församlingen begrep vinken och drog försorg om att hans värtalighet icke utsinade af brist på inbetald tionde.

Det är på detta sätt som arbetaren kan komma fram i världen och göra sig alla lyckliga tillfälligheter till godo. Den som vetat att göra sig aktad och älskad, och dess utom förskaffat sig ett litet kapital, han kan vänta på lyckan, som deremot undviker den oordentlige. Lyckan går aldrig på krogen, om det icke är för att begå sjelfmord.

Har jag sagt allt? Nej, och jag åter-kommer till vårt sällskap för arbetet. Det gifves för arbetarne tider af sysslolöshet eller af sjukdom, och stundom kommer uppfinningen af en maskin, som kan ruinera en hel industri. Då blifver han offer för en situation som han icke skapat. Huru skall han göra sig oberoende af sådana situationer? Genom försäkringar och understödsföreningar till ömsesidig hjälp, så-dana som nu finnas af många slag.

Men bristen på arbete? Är den sjelf-vald, har den alltid förekommit mig gau-ska farlig. Jag säger emellertid icke att icke arbetsvägran någon gång kan vara nödvändig. Men jag betraktar den såsom ett krig, och jag tänker såsom Franklin, som sade att han aldrig sett ett godt krig, ej heller någon dålig fred. Men den tvung-na arbetslösheten, den som är en följd af maskinuppfinningar, hvilka kunna utrota

en hel industri, hvad skall man göra mot dem? Det enda läkemedel jag känner är uppfostran. Arbetaren måste redan i tidiga år — jag talar här i synnerhet till de yngre, ty efter en viss ålder är det svårt att omskapa sig — omskapa sig, hafva blifvit något mer än en yrkesträl, hafva förvärfvat en sinnets böjlighet och en allmän bildning som höjer honom öfver handtverket. Det är godt att skickligt handtera sitt verktyg, men det kommer alltid en stund då man behöfver kunna något mer; den som kan rita, modellera eller föra en räkenskapsbok har alltid utsigt att förbättra sin ställning. Hvarje arbetare har fri disposition öfver sitt sinne, och ingen ting hindrar honom att fylla sitt hufvud med nyttiga kunskaper, genom hvilka han sjelf stiger till industrichef och arbetsgifvare. Jag är fullt öfvertygad att om någon ville gå omkring i våra förstäder och fråga våra utmärkta konstnickskare eller andra handtverkare, som äro mer än till hälften artister, huru de kommit upp i världen, skulle de flesta svara att de börjat som simpla arbetare. Detta är den enda utvägen att bringa sig upp. Ingen må föreställa sig att det fins ett system till att göra dem rika som ingen ting uträtta. Alla sådana löften äro lika bedrägliga som kandidaternas på en valdag, hvilka efteråt endast behöfva säga att det är regeringen som hindrat dem att realisera sina idéer. Det fins alltid en regering till att hindra realisationen af omöjliga idéer.

Men tänken väl efter, så skolen I finna att edra hjälpkällor ligga inom eder sjelfva, och att det gamla ordspråket, hjälp dig sjelf, så skall himlen hjälpa dig, är en evigt gällande sanning. Detta är sanningarna hvilka det är så mycket nödvändigare att tillegna sig, som i detta ögonblick allt är på vägen att förändras i vårt land och i vår politik. Fordom var politiken ett spel; det fans en styrelse, som försvarades af ett visst antal personer och anfölls af andra, hvilka ville kasta den till marken, och det kom alltid ett ögonblick då det var godt att befinna sig i oppositionen. Men med republiken är det helt annat, ty om I kasten republiken till marken, är det eder styrelse som I omstörten. När kandidater till platserna i nationalförsamlingen bedja om edra röster, måsten I veta hvad de tänka om alla de frågor som röra ar-

betets och landets ställning, t. ex. om de nya handelsfördragen äro nyttiga eller skadliga för arbetet. Se der hvad som angår er, men för att veta det måsten I bekymra eder om andra saker än dessa tidningsartiklar, uti hvilka man säger eder att den som tidningen tycker om är en stor man, och att den som den icke tycker om är en usling. Det är kunskaper som behöfs. Märken väl att det ligger i okunnighetens väsende att alstra villfarelser och föranleda dåliga val. Så länge det fins okunnige, fins det menniskor som låta narra sig, och så länge det fins sådana, skjuta charlatanerna upp som svampar ur jorden. I måsten således tänka och göra eder reda för saken. I föreningar såsom denna vore det icke svårt att förklara hvad som menas med kapital, egendom, handelsfrihet o. s. v. I skullen då begripa hvilka som äro folkets sanna vänner, de stora ministrarne och de små ministrarne. Jag kallar små ministrar dem som endast tänka på att bibehålla sina platser, och stora ministrar dem som endast hafva en tanke, ett mål, nemligen att tjena sitt land. Bland de stora ministrarne skall jag anföra en, sir Robert Peel. Son af en bomullsspinnare, försvarade han under tjugofem års tid den handelspolitik som kallas prohibitism: han ville att inga främmande varor skulle få införas i England. Man hyste då den märkvärdiga föreställningen att de andra folken måste tvingas till att köpa och hindras från att sälja, något som alltid förefallit mig omöjligt, ty man köper icke utan att sälja och säljer icke utan att köpa.

Men efter att hafva försvarat denna politik, hvilken i synnerhet gagnade de stora jordegarne, märkte Robert Peel en dag att han misstagit sig. Detta kan hända till och med ministrar. Men det egna för Robert Peel var att han tillstod sitt misstag. Han kom i underhuset och sade: »Under tjugofem år har jag försvarat detta system, men nu märker jag att folket blir lidande derpå, och jag begär mitt afsked.» Man försökte att ersätta honom med en annan minister, men det lyckades icke, och då bad man sir Robert Peel att återtaga väldet. Han gjorde det på samma enkla sätt. »Märken väl,» sade han, »att I icke kunnen förebrå mig att hafva ombytt grundsatser, ty jag är icke en man som ombyter grundsatser för att bibehålla en port-

följ. Jag återtager den endast för att genomföra denna reform.» Och han genomförde den.

Naturligtvis kunde hans parti icke förlåta honom. Partier förlåta aldrig att man öfvergifver dem, icke en gång då man har rätt. Och i sitt sista tal, efter att hafva erinrat om hvad han gjort den dag då han hade begripit att man för att befrämja industrien måste nedsätta priset på brödet för arbetaren och ställa så till att lifvet blifver lättare och bekvämare för honom, yttrade sir Robert Peel: »jag vet att denna dag är den sista af min ministère, men jag skall draga mig till baka med den tanken att arbetaren en dag, då han i sitt torftiga hem äter ett bröd som icke smakar bittert af orättvisan, skall välsigna den minister som tänkt på honom midt ibland maktens herligheter.»

Så gjorde denne store man. Men veten I hvad som behöfves för att åstadkomma en stor man? Man har ofta sökt efter utvägar att åstadkomma dem, och jag har till och med läst en liten bok, som innehöll ett recept på tillverkningen, hvilket påstods vara ofelbart, men det höll icke streck. Jag har funnit denna hemlighet, och jag skall anförtro er den. Det är att skapa ett stort folk. När ett folk är i stånd att älska och beundra dem som äro i stånd att tjena det, då bilda sig de store männen: i annat fall dö de alla i brodden. I hafven t. ex. utmärkta konstnärer i elfenbensskulptur. Antag att någon af dem arbetar, jag vill icke säga hos kineserna, ty kineserna hafva ändå smak, men hos vildarne: skulle han väl då kunna göra dessa märkvärdiga skrin, som äro verkliga konstverk? Nej, det vore alldeles omöjligt för honom, ty dertill fordras smak, och smaken kommer genom ögonen: han måste

se omkring sig alla dessa saker, hvilka gifva åt blicken och tanken denna uppfostran, utom hvilken ingen konstnärlighet är möjlig.

Nå väl, det är på samma sätt med moralen och politiken. För att frambringa store män fordras ett allvarligt folk, som lärt att begripa stora saker. Vi hafva fallit mycket djupt. Jag skall icke forska efter orsakerna till detta fall. De äro sorgliga, men vi börja att resa oss, tack vare den statsman hvilken min vän Pressensé och jag kunna skatta oss lycklige att alltid hafva understödt. Vi hafva sagt oss sjelfva att om vi i vissa punkter äro oense med regeringens politik, får vår opposition komma sedan. Nu gäller det att befria Frankrike och grundlägga republiken.

Hvad vi i detta ögonblick behöfva är en generation af duglige män; vi hafva en hämd att utkräfva. Om det skall ske på fredens eller krigets väg är framtidens hemlighet. Man talar ofta om Frankrike och dess rikedom. Hafven I någonsin frågat eder hvad Frankrike är? Frankrike är ni, jag, vi alla. När en ung man som inträder i lifvet uppför sig hederligt, då blir Frankrike rikt på en hederlig man mer. Hvarje gång som en af eder ökar sin arbetsförtjenst, ökas Frankrikes rikedom jemt lika mycket. Frankrikes rikedom är dess barns rikedom. Dess olyckor böra säga oss hvad vi hafva att tacka detta dyra och olyckliga fädernesland för. Låtom oss då förena oss, och må detta sällskap för arbetet tjena oss till föredöme. Låtom oss förena oss för att lära älska hvarandra. Må hat och afund vara långt ifrån oss, och låtom oss gifva fäderneslandet hvad det har rätt att vänta af oss, goda medborgares trohet.

Blick på pressen.

Tidningar af alla färger sysselsätta sig ännu fortfarande med förra veckans stora händelse, firandet af femtionde årsdagen af h. m. enkedrottningens ankomst till Sverige. De storartade festligheterna och deras beskrifningar höra icke hit vidare än såsom ett uttryck för sina känslor af vördnad och tillgifvenhet, hvilket en stor del

af landets innebyggare känt ett behof att vid detta tillfälle lägga i dagen. Så till vida hafva de en politisk betydelse, som de på ett omiskänneligt sätt vitnat om styrkan af det band som fästa svenska folket vid dess konungahus.

Men det är en annan sak, som åt denna årsdag förlänat en ännu större betydelse.

H. m. enkedrottningens namn väster sig vid allt för många af de intressen som icke äro mindre samhällsviktiga, fastän de fått häfden att lyda under drottningarnes milda spira, för att icke hufvudstadens och det öfriga landets förmögnare invånare, som i välgörenhetsvärf ofta samverkat med furstinna, skulle hafva velat välja just den form af hyllning som de visste skulle bäst behaga henne, och de öfverlemnade till h. maj:t en betydlig fond för något människovänligt ändamål efter hennes eget val. En vackrare festgåfva kunde icke erjudas.

Viktigare och betydelsefullare ännu är den inbjudning som samma dag, den 13 juni, blifvit utfärdad af rikets närvarande och närmast föregående justitiestatsminister jemte andra betydande män, att stifta en stor förening till stöd för värlösa och fallna, att verka i det syfte som konung Oscar I angifvit i sitt berömda arbete »Om straff och straffanstalter». För denne människovänlige furstes efterlevande maka kunde väl ingen ting vara kärare än att många år efter hans bortgång se en af hans vackraste tankar vakna till lif, och tillfredsställelsen deröfver fann uttryck i en storartad donation, jemte förklaringen att h. maj:t behagade blifva den nybildade föreningens beskyddarinna.

När man nu ser till baka öfver den tid som närmast följde på offentliggörandet af skriften Om straff och straffanstalter, kan man icke annat än förvåna sig öfver den kraftiga impuls den gaf åt en människovänligare lagstiftning i många riktningar. Redan samma år, vid 1840—41 årens riksdag, beslöts den stora fängelsereformen, och de första medlen anvisades till dess utförande; omedelbart derefter utfärdades en ny stadga för folkundervisningen, författningen om utvidgad näringsfrihet, förordningen mot fylleri och dryckenskap,

stadgan angående försvarslösa, förordningen angående fattigvården i riket o. s. v. Men när staten gjort hvad den skall och kan, tager det frivilliga arbetet vid: »samhället måste med ömt deltagande och moderlig omvårdnad följa äfven sina vilseförda barn.» Detta är den enskilde medborgarens och de fria föreningarnas sak. »Det onda låter icke besvärja sig hvarken af författningarnas döda språk eller af den allmänna fördömsen; det måste angripas vid sin rot med allvar och beslutsamhet.» Detta är det vackra målet för den allmänna förening som till fullbordande af konung Oscar I:s afsigter stiftades på femtionde årsdagen af hans gemåls ankomst till Sveriges hufvudstad.

En författare i *Lunds Veckoblad* har med anledning af några i Lund hållna föredrag om spiritismen egnat en utförlig och intressant undersökning åt de anspråk som denna rörelse uppställer på att betraktas såsom en vetenskap, med ändamål att upplysa människorna och göra dem skickligare att uppnå sin högsta bestämelse. Vi behöfva knappast säga att dessa anspråk af författaren underkännas. Utan allt afseende på bevisligheten af de underverk hvilka spiritismens anhängare anfört till stöd för sin lära, ådagalägger han på filosofisk väg att en kommunikation mellan andar och sinneverld är omöjlig. Människan både kan och bör söka sin umgängelse ofvan jorden. Men detta skall ske genom tanken och den religiösa känslan, icke genom sinliga medel. Och hvad slutligen spiritismens föregifna förädlande inflytande beträffar, erinras med allt fog om frälsarens ord: »De hafva Mosen och profeterna... Höra de icke Mosen och profeterna, så tro de icke heller om någon af de döda uppstode.»

Strödda underrättelser.

Den förkristliga Suezkanalen. Sedan långliga tider till baka befinner det sig i den vittra familjen OverdeLindens i Nordholland ego en gammal frisisk handskrift, men som först i nyare tid har dragit så väl språkforskarens som historikerns uppmärksamhet på sig. Visserligen har den liktidigt

framkallat mångfaldiga tvifvel och betänkligheter, så att under det den en anser den för ett äkta minnesmärke från det 13:de århundradet, hvilket åter sjelft skall blott vara en afskrift af en vida äldre, ja till före vår tideräkning tillbakagående skrift, den andra åter temligen utan förbehåll för-

klarar den för en förfalskning från slutet af 16:de århundradet. Framför allt förfäktade professor Brill i Utrecht den åsigt, att den under titeln »That bok fon thera Adela follistar» (boken om Adelas hjälpare), hastigt bekant vordna frisiska krönikan hade den af Ubbo Emmius öfvade skarpa kritiken i afseende på Frieslands äldre sagolika historia att tacka för sitt ursprung, och visserligen kan sträfvandet att genom en skenbart tillförlitlig källa gifva dessa sagolika traditioner en ny näring hafva legat till grund därför. Huru det nu äfven förhåller sig dermed, ett visst intresse kan man icke frånsäga det nämnda fyndet, och om dess begagnande i alla händelser fordrar en viss försigtighet — så länge frågan om dess äkta eller icke ej är slutligen afgjord — så vore det förhastadt att bryta stafven deröfver. Må nu »Adelabokens» innehåll företrädesvis uppväcka historikerns och den språklärdes intresse: äfven geografengår icke aldeles tomhändt från den. Hvad som vi i det följande må framhålla är för öfrigt endast en enskild punkt, som genom det nämnda minnesmärket erhåller en egendomlig belysning.

Enligt alla berättelser har Friso kommit från Indien, och härstamma friserna från detta land. Likväl, bifoga de gamle krönikeskrifvarne, var Friso en german och tillhörde en persisk stam, som Herodotus kallar germaner, »Germanioi». Efter Adela-bokens version har äfven nu Friso kommit från Indien, och detta med Nearchi flotta, men han var derföre ingen indier utan af frisisk härkomst, af Fryas stam. Han tillhörde nemligen en frisisk koloni, som efter Nijhellenia's död i 16:de århundradet före Kristi födelse hade nedsatt sig i Penjåb (Induslandet) under anförande af en prestinna Geert och der antagit namnet Geertmanner. Dessa Geertmanner förekomma endast hos en enda grekisk skriftställare, och Strabo anför verkligen under beteckningen »Germanes» en från »Brachmanes» i seder, språk och religion fullkomligt skild folkstam.

Denna kolonis bosättning i Penjåb år 1551 före Kristus, liksom dess tåg till dessa trakter, finner man i Adelas bok temligen utförligt beskrifna. Vid detta tillfälle är omnämmandet af en högst sällsam omständighet anmärkningsvärdt, nemligen

att de frisiska sjöfararne begagnat den kanal »som då ännu utlöpte i Röda hafvet.»

Af ingen af de gamla geograferna har erinringen om detta forna hafssund, eller om uppkomsten af näset vid Suez, blifvit bevarad åt oss; endast i Exodus XIV. 2 finna vi en tydlig antydning, der hvaräst Moses berättar att han slagit läger vid Pi ha chiroht, vid sundets mynning.

Att verkligen en gång hafvet flutit igenom på detta ställe, stadfästes för öfrigt otvifvelaktigt genom de af Suezkanalkommissionen företagna undersökningar öfver landtungan, hvaröfver hr Renaud den 19 juni 1856 har afgifvit en utförlig berättelse till franska vetenskapsakademien. I denna berättelse heter det bland annat: »En mycket omtvistad fråga är den att veta om vid den tidpunkt då hebreerna flydde från Egypten under Moses anförarskap, de bittra sjöarne ännu utgjorde en del af Röda hafvet. Denna senare hypotes stämmer bättre öfver ens än den motsatta med de heliga böckernas text, men då måste man medgifva att Sueznäset efter Moses tid uppstått ur vattnet.»

Då vi blicka tillbaka på denna fråga, är det i sanning intressant att i den nu mera påfunna handskriften anträffa en framställning, hvaraf det synes framgå att omkring midten af sextonde århundradet före Kristus förbindelsen mellan Medelhafvet och Röda hafvet ännu faktiskt bestod, och att vattenvägen då ännu var farbar.

Vidare omtalar den nämnda krönikan, att kort efter Geertmannernas genomfart »såväl haf som land bäfvade, och jorden så mycket höjde sin kropp, att allt vattnet rann af och urholkningar i jorden liksom öfversvämningar bildade ett slags dam.»

Dessa händelser skulle förmodligen hafva inträdt efter Moses, så att på tiden för judarnes genomtåg (1564) sträckan mellan Suez och hafven ännu var farbar, men vid lågt vattenstånd väl temligen lätt kunde genomvadas.

På detta ställe hade vi derföre att betrakta det ursprungliga näset, efter hvars bildning den småningom försiggående uppslammningen af den öfrika hafsviken, nordligt ända till viken vid Pelusium, säkerligen har skett ganska fort.

Som man ser, vinner Adela-bokens framställning till en del genom den omständigheten att intet annat historiskt minnes-

märke berör punkten i fråga, men å andra sidan genom bekräftelsen på den geologiska forskningens väg, en förhöjd betydelse, och till och med skulle det öfverraskande i dessa förhållanden knapt derigenom lida något väsentligt intrång, om uppkomsten af det oss i föreliggande fall som källa tjenande frisiska dokumentet kunde bevisas vara en förfalskning, och påtagligen förläggas från det 13:de till det 16:de, ja till och med till det 17:de århundradet. Hvad som vi i förra fallet hade att högligen uppskatta såsom ett värderikt bidrag för ett hittills historiskt erkänt faktum, måste vi i det senare fallet beundra såsom den sällsamma leken af en aningsfull fantasi; och detta är hvad som föranledde en tysk tidskrift att bringa ofvanstående sak på tal.

Kinesisk räknekonst. Hos kineserna är en af de sinrikaste räknemetoder i användning; de betjena sig för detta ändamål af fingrarna och äro i stånd att utföra alla slags räkningar, addition, subtraction, multiplikation och division, och detta mellan gränserna 1 och 100,000. De förfara dervid på följande vis. Lillfingret representerar enheten, ringfingret tiotalet, långfingret hundratalet, pekfingret tusendet och tummen tiotusendet. Genom att visa på de tre lederna på flatsidan af något finger räknar man en, två eller tre af hvar och en af de motsvarande talen för detta finger. Fyra fem och sex räknas på ryggsidorna af hvarje finger efter dess leder. Sju, åtta och nio betecknar man genom att beröra de senare på högra sidan från den understa ända till den öfversta tredje fingerleden. Så betecknas t. ex. 1, 2, 3, 4 på det sätt att man först berör öfversta leden af pekfingret på flathanden, derpå mellanleden på långfingret på samma sätt, derpå slutleden på ringfingret, samt slutligen lillfingrets första led på ryggsidan. Kineserna ega i detta fingerspråk en utomordentlig färdighet och göra sig derigenom säs emellan hastigt och med stor säkerhet förstådda.

Tobaksrökens verkningar. Sedan man i tobaksbladen påvisat närvaron af en

egendomlig, giftig alkaloid, nikotinen, trodde man att rökens verkningar på människor förklarades genom upptagande af denna kropp. Man sökte därför äfven att uppvisa att nikotin fans i röken, men alla dessa försök voro fäflinga och gäflvo ingen nikotin, hvarföre man måste antaga att saken berodde på nikotiniens lätta sönderdelning i värme, och tillskrifva rökens verkningar andra orsaker. Nu har likväl nyligen en dr Heubel, som kondenserat cigarröken och tvättat kondensatet med vatten och alkohol, visat att de förra försöken ej voro exakta. Han har nemligen med de ur tobaksröken vunna safterna lyckats erhålla ganska tydliga nikotinverkningar, liksom han äfven på kemisk väg visat dess närvaro och funnit att nikotinen förekommer i form af salt, i hvilket tillstånd den gör större motstånd mot sin sönderdelning i värme. En del af rökens verkningar beror sålunda säkert på nikotin, men möjligen verka äfven många andra ämnen jemte detta gift.

Huru många ägg en höna kan lägga. »Thierschutzvereins» tidskrift i Dresden ger deröfver följande redogörelse. En höna har i sin äggstock i rundt tal endast 600 ägg, som hon kan utveckla och lägga. Af de 600 äggen lägger hon, om det går bra, i första året efter utkläknigen ungefär 20 stycken, i andra 120, i tredje 135, i fjerde 114; de följande åren aftar äggens antal städse med 20, och i det nionde året lägger en höna i bästa fallet blott 10 ägg. Den som således vill hafva en riktig öfverensstämmelse mellan födan och de lagda äggen håller ingen höna längre än fyra år, så vida det icke vore för den sällsynta eller värdefulla racens skuld.

Innehåll:

	Sid.
Litterär eganderätt och bokhandelsangelägenheter	385.
Ett tal af Laboulaye	391.
Blick på pressen	397.
Strödda underrättelser:	
Den förkristliga Suezkanalen m. m.	398.